

ΑΙ ΠΑΤΡΑΙ ΩΣ ΕΜΠΟΡΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ

Ἡ συρροή τῶσων μεγάλων γεγονότων, τῶσων ἐνδόξων γεννήσεων, τῶσων ὑψηλῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ τῶσων μνημείων ἀρετῆς κατὰ πάντα χρόνον εἰς πᾶσαν γωνίαν τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, ὑπαγορεύει ὡς ἀρετὴν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις προκειμένης συγκρίσεως μεταξὺ αὐτῶν, μίαν μετριόφρονα ἐπιφυλακτικότητα. Εἰς τὰς Πάτρας ἡ μετριοφροσύνη αὕτη ἐπιβάλλεται ὡς καθήκον. Διότι ναὶ μὲν καὶ μακρὰν καὶ ἐνδοξὸν ἔχουν ἱστορίαν δὲν δύνανται ὁμοῦς νὰ διεκδικήσουν πρωτεύοντα ρόλον ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἀνθρωπότητος, ὡς ἄλλαι πολλαὶ Ἑλληνικαὶ πόλεις! Ἀλλὰ ἂν κλεινὴ δὲν ὑπῆρξεν, ἂν δὲν ἀπετέλεσε τὸ εὐνοούμενον τῶν Μουσῶν ἐνδιαίτημα, ἂν δὲν ἐτάχθη μεγάλη ἰέρεια πρὸ τοῦ βωμοῦ τῆς Γνώσεως καὶ τῆς Σοφίας, ἂν δὲν κατέστη τῆς ἰσχύος τὸ ἔμβλημα ἢ τοῦ Κάλου, ἢ σμίλλης, ἢ πόλις τῶν Πατρῶν δύναται πάντως νὰ ἐπικαλεσθῇ ὑπερηφάνως ὑπὲρ ἑαυτῆς τὰ πρωτεία, αἵτινα ἐπὶ σειρὰν αἰῶνων ἐτήρησεν, ὡς ἐμπορικὸν καὶ βιομηχανικὸν κέντρον ἐπὶ ἀπάσης τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου.

Ἡδὴ ἀπὸ τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος αἱ Πάτραι φέρονται παρὰ συγχρόνων συγγραφέων ὡς ἡ ἐμπορικωτέρα καὶ ἡ βιομηχανικωτέρα πόλις τῆς Πελοποννήσου. Ἐὰ προϊόντα τῆς ὑφαντικῆς βιομηχανίας τῆς ἦσαν περιζήτητα, ὁ δὲ βύσσος τῆς ἐτιμᾶτο ἐξ ἴσου μὲ τὸν χρυσόν. Ἀνελίσσομένη ἔκτοτε διαρκῶς ἔφθασεν ἡ πόλις εἰς τὴν κολοφῶνα τῆς τὴν θῆν ἑκατονταετηρίδα καθ' ἣν ἤκμασεν ἡ κολοσσιαία διὰ τὴν ἐποχὴν ὑφαντουργία τῆς περιφήμου χήρας Δανηλίδος, κατασκευάζουσα ὀνομαστοῦς πολυτελεῖς τάπητας, μεταξωτά, λινὰ καὶ πορφυρὰ ὑφάσματα. Ὁ πλοῦτος τῆς πόλεως καθίσταται πρόδηλος ὅταν ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι οἱ δοῦλοι ἀπετέλουν τὸ 1/3 τοῦ μεγάλου πληθυσμοῦ τῆς.

Δυστυχῶς αἱ ἀλεπάλληλοι ἐπιδρομαὶ καὶ οἱ τρομεροὶ σεισμοὶ ἀνέκοψαν τὴν πρόοδόν τῆς καὶ δὲν κατέστη οὕτω αὕτη ἐν τῶν μεγαλυτέρων κέντρων τῆς Μεσογείου, ἔπου ἐξελίσσομένη ἐφέρετο

Ἡ παντελής ἄλλως τε ἔλλειψις φυσικοῦ λιμένος, τὸ περιω-

ρισμένον τῆς ἐνδοχώρας, ἦν ἐκέκλητο νὰ ὑπηρετήσῃ, τὸ ἀθλιέστατον καταστάν κλίμα τῆς, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐνετοκρασίας, ὁ μακρὰς δὲ ὄν ἐπέφερεν ὁ μακρὸς ὑπὸ τοῦ Τούρκου ζυγῶς, ἔφερον αὐτὴν εἰς σημεῖον ἀσημείτητος κατὰ τοὺς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως χρόνους, ἐν σχήσει πρὸς τὸ παλαιότερον αὐτῆς κλέος. Πάντως ὅμως καὶ τότε ἀκόμη ἦτο τὸ σημαντικώτερον ἐμπορικὸν κέντρον.

Κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ τὴν ἐπανάστασιν χρόνους εὕρισκομεν ταύτην ἀνανήφουσαν ἐκ τοῦ μακροῦ ληθάργου τῆς καὶ κατὰ πίδαξ συναγωνιζομένην τὴν Σύρον τὴν σπο δαιότερον τότε καταστάνα ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν παρέχοντά λόγῳ τῆς ἐκεῖ ἐγκαταστάσεως πολλῶν ἐκ Τουρίας προσρύγων, τὸ πλεῖστον ἐμπόρων, ἰδίᾳ ἐκ τῶν νήσῳ τοῦ Αἰγαίου.

Ἡ κατασκευὴ τοῦ τεχνητοῦ λιμένας τῆς αἴρουσα ἐν τῶν σημαντικώτερων ἐμποδίων κατὰ τῆς προσόδου τῆς πόλεως ἐξῆσφάλισεν ἀπὸ τῆ 1883 καὶ ἔκτοτε διαρκῶς αὐξοῦσαν ὑπεροχὴν ἀπέναντι τῆς Σύρου, συντρεχούσης σπουδαίως καὶ γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως ὡς πρώτης σκάλας ἐπὶ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν ἐκ δύοσεως ναυσιπλοῦσαν καὶ τῆς ἔλξεως ἀλλοδαπῶν καὶ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἐμπόρων καὶ κεφαλαίων προκληθείσης λόγῳ τῆς συγκεντρώσεως ἐν τῆ λιμένι τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου τῆς σταφίδος, εἰννηθέντος κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην μὲ τὸ πολύτιμον ἐνδιαφέρον τῶν μεγαλυτέρων τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀγορῶν. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως εἰσαγωγῆς ἐσημειώθη μεγάλη ἀνάπτυξις καὶ εἰς τὰ ὑφάσματα καὶ εἰς τὰ ἀποικιακὰ ἰδίως δὲ εἰς τὰ ἀλίπαστα, ἐφ' ὧν εἰ διατηρεῖ τὸ ἐμπόριον τῆς πόλεως πρωτεύοντα ρόλον. Βιομηχανικῶς δὲ ἡ ἀνάπτυξις μεγάλης βιομηχανίας τῶν προτόντων τῆς ἀμπέλλου ἐσημείωσε σημαντικὸν σταθμὸν.

Ἐτεροῦ ὅμως συναγωνιστῆς ραγδαίως καὶ ἐπικινδύνως εἰς τὰ Πάτρας ἀνεπτύχθη ὁ Πειραιεύς, ἐπὶ τῆς μελαγχολικῆς ἀκτῆς τοῦ ὀποίου πρὸ ὀλίγων ἀκόμη δεκαδῶν ἐτῶν, μόνος οὐκίσκος ἐνὸς τελωνοφύλακος ἐκόλαζε τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἐρημίας, προικισμένος μὲ θαυμάσιον φυσικὴν λιμένα ἀσφαλῆ ὀρητήριον παρέχοντα καὶ κατὰ τῆς τρικυμίας καὶ κατὰ τῶν ἀνέμων καὶ καταστάς τὸ ἐπίγειον τῆς πρωτευούσης, ἦτο φυσικὸν ν' ἀποβῇ

τὸ χωνευτήριον πάσης ἐμπορικῆς συναλλαγῆς καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου. Ἀλλὰ ἡ ἀλματική πρὸδος τοῦ Πειραιῶς δὲν δύναται ν' ἀποτελέσῃ κριτήριον τῆς καθυστερήσεως τῶν Πατρῶν, πιστοποιεῖ μόνον μίαν ἐξαιρετικὴν ἐξέλιξιν δι' ἐξαιρετικούς λόγους. Ἄς σημειωθῆ δὲ ἀκόμη ὅτι κάθε ὄχημα συντονισμοῦ πρὸς τὰς συγχρόνους ἀπαιτήσεις τῆς ἐμπορικῆς ἐπαφῆς ἐκδηλωθῆν εἶτε διὰ τῆς διατρήσεως τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, εἶτε διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, εἶτε διὰ τῆς συνδέσεως τούτων ἀπὸ Βορρὰ μὲ τὴν διεθνή γραμμὴν, εἶτε διὰ τῆς πυκνώσεως τῆς ἀκτοπλοΐας καὶ αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ τῶν ἐθνικῶν μας ἐπιτυχιῶν ἀπεμπόλησαν μᾶλλον τὸ ἐνδιαφέρον ὑπερπαρουσίαζον αἱ Πάτραι ἢ ὠφέλησαν ταύτας, ἀντιθέτως πρὸς πᾶν ἄλλο κέντρον, καταστήσαντα ἀτονώτερον τὸ προνόμιον τῆς γεωγραφικῆς τῆς θέσεως.

Τὸ ἕτερον φυσικὸν τῶν Πατρῶν προνόμιον τὸ ἀναγόμενον εἰς τὸ εἰδικὸν γεγονός τῆς συγκεντρώσεως τοῦ ἐμπορίου τοῦ πολυτίμου προϊόντος τῆς σταφιδαμπέλλου δὲν ἐδικαίωσε καὶ τοῦτο πλήρως τὰς ἐλπίδας αἵτινες ἐστηρίχθησαν εἰς αὐτό. Ἀπέδωκε βεβαίως καρπούς, οἷς δὲν εἶνε δυνατόν νὰ παρίδωμεν, ἀλλὰ παρ' αὐτὰς δὲν εἶνε ἀσήμαντα τὰ ἐρείπια ἅτινα συνεσώρευσαν ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ τοῦ τόπου πεδίου καὶ εἰς πᾶσαν μορφήν τοῦ ἐμπορίου τῆς πόλεως αἱ σταφιδικαὶ κρίσεις. Καὶ διὰ τοῦτο μόνον ἡ ἀνάμνησις διατηρεῖται τῶν πολλῶν ἐκείνων μεγαλωνύμων ἐμπορικῶν οἴκων διεθνούς φήμης καὶ ζηλευτῆς οἰκονομικῆς εὐρωστίας, οἷτινες ὑπέκυψαν καὶ ἐξηφανίσθησαν συμπαρασύραντες τὸ προϊόν τῆς ἐργασίας ὀλοκλήρου γενεᾶς ἐν τῇ πτώσει των καὶ στερήσαντες τὴν πόλιν κεκτημένων κεφαλαίων, ὧν ἡ ἔλλειψις καὶ σήμερον ἐτι εἶνε ἀσθητὴ καὶ δι' αὐτὰ ταῦτα καὶ διὰ τὰ ἀγαθὰ ἅτινα διὰ τούτων ἴα εἶχε προσπορίσῃ σήμερον ὁ τόπος. Αἱ περιπέτειαι τοῦ μοναδικοῦ μας σχεδὸν προϊόντος, ἰδοὺ τὸ γεγονός εἰς ὃ ὀφείλεται τὸ φαινόμενον ὅτι ἐν πόλει τόσον παλαιὰ ἐμπορικῶς δὲν ὑπάρχουν σχεδὸν ἐπιχειρήσεις ἐπιδιώσασαι δύο ἢ καὶ μίαν γενεᾶς τῶν ἰδρυτῶν των. Αἱ ἀντίξοοι λοιπὸν περιστάσεις καὶ τὰ μεινεκτήματα τὰ φυσικὰ ὄχι μόνον ἐνίσχυρα ἐστάθησαν νὰ γεννήσουν ἀπαισιοδοξίαν ἢ ἀπογοήτευσιν καὶ διὰ

τούτων μακρασμὸν ἀλλά, καθιστῶντα πλέον ἀναγλύφους τὰς ἀρετὰς τοῦ πληθυσμοῦ δίδουσιν ἅμα καὶ τὸ μέτρον τῆς ἐπιμονῆς καὶ τῆς εὐσταθείας, μετ' ὧν ἐξυμώθη ἡ μακρὰ προσπάθεια ἕπως διατηρήσῃ ἢ πόλις πρωτεύοντα θέσιν ὡς λιμὴν καὶ ὡς κέντρον ἐξαγωγικοῦ καὶ εἰσγωγικοῦ ἐμπορίου καὶ ἴδου τὸ ἀποτέλεσμα: Ὡς πρὸς τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον κατέχει τὴν πρώτην θέσιν μετὰ τὰς ὕλων τῶν λιμῶν τῆς Ἑλλάδος Παλαιῆς καὶ Νέας μετὰ περδιπλασίαν ἐξαγωγὴν τοῦ Πειραιῶς καὶ κατὰ 50 ο)ο ἀνωτέραν τῆς τοῦ Βόλου καὶ Ἀλεξανδρουπόλεως. Ὡς πρὸς τὸ εἰσγωγικὸν ἐμπόριον κατέχει τὴν τρίτην θέσιν μετὰ τὸν Πειραιᾶ καὶ Θεσσαλονίκην μετὰ διπλασίαν σχεδὸν διαφοράν τοῦ ἀμέσως μετ' αὐτὴν ἐρχομένου Βόλου. Ὡς πρὸς τὴν Βιομηχανίαν ἔρχεται τετάρτη μετὰ τὸν Πειραιᾶ, Ἀθήνας καὶ Θεσσαλονίκην. Ὡς πρὸς τὴν κίνησιν (ἀπόπλοι κατάπλοι) τοῦ λιμένος τρίτη. Ὡς πρὸς τὴν ἐπιβατικὴν κίνησιν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἴσως πρώτη, λόγῳ τοῦ ὅτι ἀνεκάλεν ὑπῆρξε τὸ κυριώτερον κέντρον μεταναστεύσεως. Ὡς πρὸς τὸν τιμάρθιμον μετὰ τὸ τῶν κυριωτέρων πόλεων τῆς Παλαιῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Θεσσαλονίκης ἔρχεται πρώτη, Ὡς πρὸς τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον εἰσγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ἔρχεται δευτέρα μετὰ τὴν Καβάλλαν καὶ ἀποτελεῖ σπουδαῖον οἰκονομολογικὸν ἔρεισμα τῆς καλλιτερεύσεως τοῦ δυσμενοῦς ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου τῆς χώρας. Καὶ τὰυτα ἐκ τῶν στατιστικῶν δεδομένων. Βεβαίως κατὰ τὸ ἴδιον χρονικὸν διάστημα ἄλλαι πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἐπραγματοποίησαν σχετικῶς μεγαλειτέραν τῆς ἰδικῆς μας πρόοδον καὶ ἐσμίκερναν τὴν ἀφ' ἡμῶν ἀποστασίαν τῶν. Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐξετασθῇ ποῦ ἀφίεται ἡ σχετικὴ αὐτὴ καθυστέρησις τῶν Πατρῶν. Τὸ ζήτημα ἀνάγεται μᾶλλον εἰς τὴν ἔρευναν τῶν εἰδικῶν λόγων, οἵτινες ἐπετάχυναν τὴν πρόοδον ἐκάστης τῶν πόλεων ἐκεῖνων. Αἴτιοι ὅμως οἵωνοί, ὡς ἡ ἐπέκτασις τῶν λιμενικῶν ἔργων καὶ ἡ ἐξασφάλισις διὰ καταλλήλων μηχανῶν τῆς ταχύτητος καὶ ἀσφαλείας τῶν φορτοεκφορτώσεων, ἡ διαρκὴς ἐντεινομένη μέριμνα περὶ ρυθμίσεως τοῦ σταφιδικοῦ ζητήματος, ἡ διὰ τοῦ λιμένος τῶν Πατρῶν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς αὐξοῦσα ἐξαγωγὴ τοῦ πολυτίμου προϊόντος τοῦ γαίτονος νομοῦ, τοῦ καπνοῦ, ἡ διὰ τῶν ἔργων τοῦ Γλαύκευ ἐπίτευξις εὐθυ-

νῆς καὶ εὐχρησίου κινητηρίου δυνάμειος ἐρχομένης ἐπικαίρως εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ ἄρτι ἐκδηλωθέντος ἐιομηχανικοῦ ὄργανισμοῦ τῆς πόλεως, αἱ ἐνδείξεις προσεχῶν μεγάλων ἐιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων, ἡ ἐπέκτασις τοῦ συνεταιριστικοῦ πνεύματος, ὑπὸ μορφήν ἀνωμόμων ἐταιριῶν ἰδίως, καὶ ἡ εἰς ταύτων ἐνίσχυσις τοῦ ἐπιτοπίου κεφαλαίου καὶ τῆς παραγωγῆς, ἡ ἐκδηλος καλλιτέρευσις τῶν ἔρων τῆς ζωῆς, εἰς τὸ πραγματοποιηθέντος ἤδη ὄνείρου τοῦ ἠλεκτροπρωτισμοῦ, εἰς τῆς ἀσφαλτοστρώσεως, εἰς τῆς ἐπισκευῆς τῶν μεγάλων δημοσίων ὁδῶν, εἰς τῆς ἐπικράτσεως ἢ μᾶλλον εἰς τῆς ἀναβιώσεως τοῦ οἴκου εἰς τὰς παλαιότερας Πάτρας πνεύματος τῆς εὐχαρίστου ζωῆς, ὡς ἀνάγκης εἰς μίαν πεπολιτισμένην καὶ παραγωγικὴν κοινωνίαν καὶ ὡς συνεπέα τῆς συναίσθησεως ταύτης πασαί τῆς καλλιέργειας τοῦ οὐρμηκανισμοῦ, τῆς ἀνακοπῆς δηλονότι τοῦ μετοικιστικοῦ πρὸς τὰς Ἀθήνας ρεύματος, πρὸς τούτοις τέλοισι ἡ ἀναπτέρωσις τῆς πεπολιτῆσεως ἐπὶ μίαν μακρὰν περίοδον γαλήνης καὶ περισυλλογῆς, πάντα ταῦτα προμηνύουσιν ὄχι μόνον ταχεῖαν τὴν πορείαν τῆς πόλεως ἐπὶ τῆς ἀνωφεροῦς λειψόρου τῆς προόδου καὶ τῆς εὐημερίας ἀλλὰ καὶ ταχὺ τὸ τέλος ταύτης πρὸς μίαν κορυφὴν περιφανεστέραν τῶν ὄσων ποτὲ αἱ Πάτραι κατέκτησαν.

ΒΙΩΜΗΧΑΝΙΑ ΤΩΝ ΠΑΤΡΩΝ

Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἐμπορικῆς των ἀκμῆς αἱ Πάτραι βαλόνουσιν ἐφαμύλλως καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐιομηχανίαν, κατ' ὄσον λειτουργοῦσιν ὑπὲρ τὰ 100 ἐιομηχανικὰ ἐργαστήρια, ἐν οἷς ἐργάζονται χιλιάδες τεχνιτῶν καὶ ἐργατῶν. Τὰ περισσότερα τῶν ἐργοστασίων τούτων εἶναι τελείως κατηρησιμένα, τὰ δὲ προτόντα των εἶναι ἀρίστης ποιότητος εἰς τὸ τοῦτο καὶ κατέστησαν περιζήτητα. Ἡ ὀλικὴ ἀξία τῶν ἐργοστασίων ἀλευροποιίας, πυρηνελοποιίας, βυρσοδεψικῆς, σαπυνοποιίας, κοιλιακοποιίας, παγωποιίας, σιδηρουργικῆς, κεραμοποιίας, κατεργασίας ξυλείας, χαλκοῦ καὶ ὀρειχάλκου, σταφιδοκιβωτοποιίας, ἐπιπλοποιίας κ. λ. π. ἀνέρχεται εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια δραχμῶν. Ἡδὴ δὲ ὡς καὶ ἀνωτέρω τονίζεται μετὰ τὴν κατασκευὴν τῶν τῶσων πολυτίμων ἔρων